

## Nr 31.

Ankom till riksdagens kansli den 20 maj 1932 kl. 11 f. m.

*Konstitutionsutskottets utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till ändrad lydelse av §§ 14, 15, 17—22, 27 och 28 riksdagsordningen samt till lag om ändring i vissa delar av lagen den 26 november 1920 (nr 796) om val till riksdagen ävensom en i ämnet väckt motion.*

Till konstitutionsutskottets handläggning hava båda kamrarna hänvisat en av Kungl. Maj:t till riksdagen avlåten den 11 mars 1932 dagtecknad proposition nr 194, däri Kungl. Maj:t:

1) till riksdagens prövning i grundlagsenlig ordning framlagt följande

### Förslag

till

ändrad lydelse av §§ 14, 15, 17—22, 27 och 28 riksdagsordningen.

#### § 14.

Vid valet utses, i den ordning vallagen stadgar, tvåhundra ledamöter för särskilda valkretsar och trettio ledamöter gemensamt för hela riket.

Rikets indelning i valkretsar innehålles i vallagen.

#### § 15.

1. I varje valkrets väljes, efter folkmängden vid början av året näst före den fyraårsperiod, för vilken valen gälla, en riksdagsman för varje fullt tal, motsvarande en tvåhundradel av rikets folkmängd.

2. För valkrets, vars folkmängd ej uppgår till fullt tre tvåhundradelar av rikets folkmängd, väljas dock tre riksdagsmän.

3. Därest det antal riksdagsmän, som med tillämpning av stadgandena i 1 och 2 mom. bör utses, icke uppgår till tvåhundra, skola, för ernående av detta antal, de valkretsar, vilkas folkmängd mest överskjuter de tal, som enligt 1 mom. äro bestämmande för riksdagsmännens antal inom valkretsarna, var för sig i ordning efter överskottens storlek vara berättigade att välja ytterligare en riksdagsman. Äro överskottstalen lika för två eller flera valkretsar, av-

göres, där så är nödigt, företrädet genom lottning på sätt i 6 § 6 mom. är stadgat.

4. Det antal — — — av Konungen.

#### § 17.

1. Val till — — — vallagen sägs.
2. Förordnar Konungen — — — av fyraårsperioden.
3. Avgår riksdagsman innan den tid, för vilken han blivit vald, tilländalupit, fylles ledigheten på sätt i vallagen sägs.

#### § 18.

Valen till andra kammaren äro omedelbara och proportionella. Varje röstande tillkommer lika röst.

Närmare bestämmelser om valen meddelas i vallagen.

#### § 19.

För valkrets kunna till ledamöter av andra kammaren endast utses män och kvinnor, som äga valrätt inom valkretsen eller, där fråga är om stad, bestående av flera valkretsar, inom någon av dessa. Gemensamt för hela riket kunna utses män och kvinnor, som äga valrätt inom någon av rikets valkretsar.

#### § 20.

För en var, som blivit utsedd till ledamot i andra kammaren, skall, på sätt i vallagen närmare stadgas, fullmakt ofördröjligen utfärdas i två exemplar, av vilka det ena överlämnas åt den valde och det andra insändes till det departement, till vilket justitieärendena höra, där ej chefen för nämnda departement utfärdat fullmakten.

#### § 21.

Vill ledamot av andra kammaren befattningen sig avsäga, äger han det göra vid valtillfället eller sedermera, mellan riksdagarna, hos Konungens befallningshavande eller, om han utsetts gemensamt för hela riket, hos chefen för det departement, till vilket justitieärendena höra.

#### § 22.

Är någon missnöjd med val till riksdagsman i andra kammaren för viss valkrets, må han däröver hos Konungen anföra besvär. För sådant ändamål äger klaganden hos Konungens befallningshavande äska behörigt protokollsutdrag, vilket inom högst tre dagar därefter bör till klaganden utlämnas; och skall han, vid förlust av talan, sist inom tio dagar efter valförrättningens slut sina till Konungen ställda besvär ingiva till Konungens befallningshavande, som, på sätt i 11 § stadgas, lämnar vederbörande tillfälle att sig förklara. Sedan den för förklarings avgivande bestämda tid tilländalupit, har Konungens befallningshavande att besvären jämte alla målet rörande handlingar ofördröjligen till Konungen insända, varefter med målet vidare så förhållas, som i 11 § sägs.

## § 27.

Därest någon varder för samma tid vald till ledamot av bägge kamrarna eller till ledamot av endera för två eller flera valkretsar eller till ledamot av andra kammaren såväl för viss valkrets som gemensamt för hela riket, må på honom ankomma att bestämma, vilket riksdagsmannaupdrag han vill mottaga. Dock åligger honom att hos Konungens befallningshavande i den ort, för vilken han uppdrag ej mottager, eller, om han icke mottager gemensamt för hela riket tillsatt plats i andra kammaren, hos chefen för det departement, till vilket justitieärendena höra, därom göra skyndsam anmälan.

## § 28.

1. Hos Konungen göres av vardera kammaren anmälan om de ledigheter inom kammaren, vilka skola under samma eller innan nästa riksdag fyllas, varefter Konungen förordnar om ledigheternas fyllande.

2. Om mellan riksdagar ledighet i första kammaren genom ledamots avgång uppstår, åligger Konungens befallningshavande att därom göra anmälan hos Konungen, som förordnar om ledighetens fyllande.

Uppstår mellan riksdagar ledighet i andra kammaren, åligger Konungens befallningshavande eller, om den avgångne utsetts gemensamt för hela riket, chefen för det departement, till vilket justitieärendena höra, att föranstalta om ledighetens fyllande.

2) föreslagit riksdagen, att under förutsättning att ändring av riksdagsordningen i överensstämmelse med ovan under 1) intagna förslag varder av riksdagen i grundlagsenlig ordning beslutad, antaga följande

## Förslag

till

## Lag

**om ändring i vissa delar av lagen den 26 november 1920 (nr 796) om val till riksdagen.**

Härigenom förordnas, dels att rubriken till 54—70 §§ lagen den 26 november 1920 om val till riksdagen skall lyda på sätt nedan sägs, dels ock att 55—57, 59, 69, 72, 79—82, 85—89 och 94 §§ samma lag skola, 69, 72 och 79 §§ i nedan intagna delar, erhålla följande ändrade lydelse:

### Om valets förberedande, kungörande och förrättande.

#### 55 §.

1. När val i hela riket till andra kammaren skall äga rum, skall för ett vart av de partier, som ämna deltaga i valet, skriftlig anmälan därom, undertecknad

*Bihang till riksdagens protokoll 1932. 5 saml. 17 häft. (Nr 30—31.) 2*

av minst femtio valberättigade personer, ingivas till justitiedepartementet sist å trettionde dagen före den i 54 § 1 mom. första stycket avsedda valdagen.

Anmälan skall upptaga namn å kandidater, till ett antal av högst sextio, att ifrågakomma till de platser, som jämlikt § 14 riksdagsordningen skola besättas gemensamt för hela riket (rikslista). Namnen skola vara uppförda det ena under det andra i den ordning de anses böra ifrågakomma.

I anmälningsskriften bör en av anmälarna eller annan valberättigad person bemyndigas att såsom ombud för partiet företräda anmälarna i de hänseenden, varom nedan sägs. Tillika böra två ersättare för ombudet utses att i dennes frånvaro var för sig inträda som ombud i hans ställe.

Anmälan bör innehålla tydlig uppgift å anmälares, kandidaters samt ombuds och ersättares namn, titel eller yrke och hemvist, så ock den beteckning i övrigt, som kan vara nödig för att fullt otvetydigt utmärka, vilka åsyftas.

2. Vid anmälan skola fogas dels skriftlig förklaring från envar å rikslista upptagen kandidat, att han medgiver sitt namns uppförande å listan, dels ock av valnämndsordförande eller ledamot av magistrat utfärdade intyg därom, att envar anmälare och kandidat samt ombud och ersättare äro valberättigade.

3. Chefen för justitiedepartementet åligger att, efter inom departementet verkställd undersökning, utan uppskov låta meddela ombudet de anmärkningar, till vilka undersökningen må giva anledning beträffande anmälan och därvid fogade handlingar. Fullständigande och förtydligande av ingiven anmälan må av ombudet göras i skrift, som ingives till departementet sist å tionde dagen från den, då anmälan senast skolat ingivas. Ej må å rikslista uppföras andra namn än de ursprungligen upptagna.

4. Så snart ske kan efter den i 3 mom. angivna tidpunkt företager departementschefen, i närvaro av tre bland de av riksdagen valde fullmäktige i riksbanken och tre bland fullmäktige i riksgäldskontoret, slutlig granskning av ingivna anmälningar.

Anmälan, som ej är i rätt tid ingiven eller ej är undertecknad av minst femtio behöriga anmälare, må ej upptagas. Ej heller må anmälan upptagas, därest den icke innehåller rikslista eller om å sådan lista icke finnes något giltigt namn.

Framgår beträffande något å rikslista förekommande namn ej fullt otvetydigt, vem som därmed åsyftas, eller upptager rikslista namn på någon, som ej är valbar eller från vilken förklaring, som i 2 mom. omförmäles, ej inkommit, anses sådant namn såsom obefintligt. Finnas å rikslista flera namn än som enligt 1 mom. är medgivet, anses det eller de sista övertaliga namnen såsom obefintliga.

5. De partier, beträffande vilka anmälan upptagits, tilldelas nummer i följd från och med 1. Därest ombuden för samtliga dessa partier enas om viss nummerordning, skall denna följas. Eljest sker tilldelningen av nummer medelst lottning.

Partierna uppföras i den sålunda bestämda nummerordningen å en förteckning med angivande för varje parti av partinummer och rikslista.

Formulär till förteckningen fastställas av Konungen.

6. Den enligt 5 mom. upprättade förteckningen låter departementschefen genast kungöra i allmänna tidningarna och översända till samtliga Konungens befallningshavande.

#### 56 §.

Konungens befallningshavande låter, då val i hela riket skall förrättas, ofördröjligen efter mottagande av den enligt 55 § 5 mom. uppgjorda förteckningen och vid annat val så snart ske kan utgå kungörelse om valet, som uppläses i kyrkorna och införes i ortstidningar.

I kungörelsen skall upptagas:

- 1) ovannämnda förteckning;
- 2) antalet av dem, som skola väljas inom valkretsen;
- 3) dag och tid för valet;
- 4) valstället för varje valdistrikt; samt
- 5) tid och ställe för rösternas sammanräknande inför Konungens befallningshavande; skolande sammanräkningen utsättas att äga rum så snart ske kan.

Kungörelsen skall tillika innehålla erinran om den skyldighet, som jämlikt 70 § åligger valförrättare, att ofördröjligen till Konungens befallningshavande insända de förseglade omslag, som i 69 § avses, ävensom valprotokoll och röstlängd.

#### 57 §.

Valförrättare vare på landet valnämnden; i stad, som utgör ett valdistrikt, magistraten; och i annan stad magistratens deputerade, varom i 91 § här nedan sägs.

Valet äger rum inför öppna dörrar. Ej må därvid tal hållas, eller tryckta eller skrivna upprop till de väljande tillåtas inom vallokalen.

Det åligger de närvarande att ställa sig till efterrättelse de föreskrifter, som valförrättaren för ordningens upprätthållande och valförrättningens behöriga fortgång finner skäl meddela. Uppstår oordning, som ej kan avstyras, äge valförrättaren att avbryta förrättningen.

I vallokal skola finnas anslagna exemplar av denna lag samt den i 55 § 5 mom. omförmälda förteckning.

#### 59 §.

Vid valet skola begagnas valsedlar av vitt papper utan kännetecken.

Å valsedel skall överst med siffra angivas något av de partinummer, som upptagits å den i 55 § 5 mom. omförmälda förteckning; dock må över eller före numret utsättas ordet »Partinummer» eller annat uttryck av samma innebörd.

Under numret skola uppföras namn å kandidater att väljas för valkretsen, det ena under det andra, i den ordning de anses böra förekomma vid valet och till ett antal av högst dubbelt så många som det antal riksdagsmän, som skall utses för valkretsen. Jämte tydlig uppgift å kandidats namn bör angivas hans titel eller yrke och hemvist samt den beteckning i övrigt, som kan vara nödig för att fullt otvetydigt utmärka, vem som åsyftas.

Nedtill å valsedeln må upptagas ordet »Rikslista» och därunder ett eller flera av namnen å rikslistan för det parti, vars nummer utsatts överst å sedeln, i den ordning de förekomma å listan.

## 69 §.

1. När alla — — — röstningen avslutad.
2. Omedelbart därefter — — — nyssnämnda personer.
3. a) Sedan de — — — uttages innehållet.  
 b) Befinnes därvid — — — dessas antal.  
 c) Förekommer anledning — — — dessas antal.  
 d) De valsedlar, vilka icke enligt bestämmelserna under b och c återinlagts i sina valkuvert eller lagts åsido, ordnas efter partinumner. Antalet valsedlar inom varje parti räknas, varefter sedlarna inom varje parti för sig inläggas i ett eller flera omslag. Å varje omslag antecknas partinumret å de inneliggande valsedlarna samt dessas antal.
- e) De omslag — — — protokollet avtryckas.
4. I protokollet — — — ytterligare antecknas:
  - a) antalet valkuvert — — — kuvert inlagts;
  - b) antalet valsedlar — — — sedlar inlagts;
  - c) antalet valsedlar inom varje parti med angivande av partiets nummer jämte antalet omslag, vari dessa sedlar inlagts.
5. Förrättningen bör — — — äro obrutna.

## 72 §.

Valsedelsförsändelse, varom i 71 § sägs, må ej anordnas tidigare än dagen för Konungens befallningshavandes kungörelse om valet, ej heller senare än valdagen.

Valsedelsförsändelse skall — — — vittnesintyget underskrives.

## 79 §.

Ogill är valsedel:

- till vilken använts annat än vitt papper;
  - å vilken finnes något kännetecken, som kan antagas vara med avsikt där anbragt;
  - vilken saknar partinumner eller upptager sådant å annat ställe än ovanför namnen;
  - vilken icke upptager något giltigt namn å kandidat att väljas för valkretsen;
  - å vilken ordet »Rikslista» finnes upptaget å annat ställe än i 59 § fjärde stycket föreskrivits;
  - å vilken under nämnda ord upptagits namn, som ej finnes å rikslistan för det parti, vars nummer utsatts överst å sedeln, eller namnen upptagits i annan ordning än de förekomma å rikslistan.
- Finnas i — — — alla ogilla.

## 80 §.

Är å valsedel något namn å kandidat att väljas för valkretsen överstruket, eller framgår med avseende å något sådant namn ej fullt otvetydigt, vem som

därmed åsyftas, eller upptages namn å kandidat, som ej är valbar, anses sådant namn såsom obefintligt.

Finnas å valsedel flera namn å kandidater att väljas för valkretsen än som enligt 59 § tredje stycket är medgivet, anses det eller de sista övertaliga namnen såsom obefintliga.

Är å valsedel namn från rikslista överstruket, inverkar detta icke å sedelns giltighet.

#### 81 §.

Sedan valsedlarna ordnats efter partinumner, sammanräknas rösterna och bestämmes valets utgång inom valkretsen enligt de i 19 §, 20 § 1 mom. och 22 § angivna grunder.

#### 82 §.

Hava vid valet riksdagsmän icke blivit för valkretsen till föreskrivet antal utsedda, varde nytt val anställt.

#### 85 §.

Valets utgång i valkretsen kungöres omedelbart genom uppläsning av det vid förrättningen förda protokoll. Med protokollets uppläsning är förrättningen avslutad.

Fullmakt för vald riksdagsman utfärdas av Konungens befallningshavande. Sådan fullmakt skall hava följande lydelse:

»Vid röstsammanräkning, som den — — — (dag, månad, år) — — — hållits för» N.N. »valkrets, har» N.N. »blivit utsedd till ledamot av riksdagens andra kammare för en tid av fyra år, räknade från och med den 1 januari nästkommande år;» (eller om valet hållits efter fyraårsperiodens början: »för tiden till den 1 januari år — — —;») »varom detta länder till bevis och fullmakt.» Ort och tid.

Efter förrättningens avslutande insänder Konungens befallningshavande ofördröjligen avskrift av protokollet till justitiedepartementet.

#### 86 §.

1. Sedan avskrifter av protokollen över de jämlikt 77 § verkställda röstsammanräkningarna för rikets samtliga valkretsar inkommit till justitiedepartementet, företages med ledning av nämnda protokoll ofördröjligen inför chefen för sagda departement och i närvaro av de i 55 § 4 mom. omförmälda fullmäktige förrättning för tillsättande av de trettio ledamöter, som jämlikt § 14 riksdagsordningen skola utses gemensamt för hela riket.

2. För varje parti uträknas det sammanlagda antalet platser, som i de särskilda valkretsarna tilldelats partiet. Har samma person erhållit platser från två partier, skall dock, vid beräkning av det antal platser, som utdelats, vardera platsen anses blott såsom en halv plats; har någon erhållit platser från tre partier, anses varje sådan plats såsom en tredjedels plats; och så vidare efter samma grund.

3. Parti, som icke tilldelats plats i någon valkrets, är uteslutet vid tillsättande av ledamöter enligt denna paragraf.

4. De platser, som skola besättas, fördelas mellan de partier, som må ifrågakomma, sålunda, att platserna, en efter annan, tilldelas det parti, vilket för varje gång uppvisar det största av nedan angivna jämförelsetal. Plats, som blivit ett parti tilldelad, besättes genast så, att partiets första plats tillerkännes den, vars namn står först å partiets rikslista, partiets andra plats den, som bär andra namnet å listan, partiets tredje plats den, som bär tredje namnet å listan, och så vidare efter samma grund, ändå att den, som är berättigad till platsen, vid fördelningen redan fått sig tillerkänd plats från ett eller flera andra partier.

För bestämmande av jämförelsetal delas varje partis sammanlagda rösttal i riket med antalet partiet tilldelade platser i valkretsarna, ökat med 1. Det tal, som sålunda erhålles, är partiets jämförelsetal, så länge partiet vid fördelningen ännu icke fått sig någon plats tilldelad. Därefter beräknas jämförelsetalet för varje gång så, att partiets rösttal delas med det antal platser, som tilldelats partiet i valkretsarna och vid den pågående fördelningen, ökat med 1. Har samma person vid fördelningen erhållit platser från två partier, skall dock, vid beräkning av det antal platser, som utdelats, vardera platsen anses blott såsom en halv plats; har någon erhållit platser från tre partier, anses varje sådan plats såsom en tredjedels plats; och så vidare efter samma grund.

Har ett parti vid fördelningen redan fått sig tilldelad plats så många gånger, som motsvarar antalet namn å partiets rikslista, varde det från vidare jämförelse uteslutet.

Mellan lika jämförelsetal skall, där så erfordras, skiljas genom lottning.

5. Chefen för justitiedepartementet låter vid förrättningen föra protokoll enligt formulär, som av Konungen fastställles.

6. Utgången av förrättningen kungöres ofördröjligen i allmänna tidningarna.

7. Fullmakt för riksdagsman, vilken utsetts vid förrättning, som i denna paragraf avses, utfärdas av förenämnde departementschef. Sådan fullmakt skall hava följande lydelse:

»Vid förrättning, som jämlikt 86 § av lagen om val till riksdagen hållits inför chefen för justitiedepartementet, har» N. N. »blivit utsedd till ledamot av riksdagens andra kammare för en tid av fyra år, räknade från och med den 1 januari nästkommande år;» (eller om förrättningen hållits efter fyraårsperiodens början: »för tiden till den 1 januari år — — —;») »varom detta länder till bevis och fullmakt.» Ort och tid.

8. Har i anledning av besvär förordnats, att i en eller flera valkretsar nytt val skall äga rum eller att, i stället för den vid valet verkställda, ny sammanräkning skall företagas, då skall, sedan samtliga på grund härav verkställda val och sammanräkningar vunnit laga kraft, företagas ny förrättning, som i denna paragraf sägs. Befinnes vid denna förrättning, att andra personer än de tidigare utsedda böra vara ledamöter av kammaren, vidtages den ändring i fråga om platsernas besättande, som härav må påkallas, varefter fullmakt för den eller de sålunda utsedda utfärdas på sätt i nästföregående moment sägs.



## 87 §.

1. Har någon, som blivit vald till riksdagsman för viss valkrets, av sagt sig uppdraget eller eljest avgått före utgången av den tid, för vilken han blivit vald, då skall Konungens befallningshavande ofördröjligen vid offentlig förrättning, så kungjord, som i 26 § sägs, verkställa ny röstsammanräkning inom det parti, för vilket den avgångne blivit vald. Blev den avgångne vald för flera partier, skall sammanräkningen ske inom det parti, från vilket plats först tilldelades honom.

Vid den nya sammanräkningen toges hänsyn blott till de valsedlar, vilka gällde för den avgångnes namn vid den sammanräkning, då namnet tilldelades plats i ordningen. Varje valsedel gäller såsom hel röst, och röstvärdet skall tillgodoräknas den av de förut ej valde, vilkens namn står främst på sedeln. Den, som erhållit högsta rösttalet, inträde såsom ledamot i den avgångnes ställe. Mellan lika rösttal skilje lotten.

Efter sammanräkningens avslutande skola valsedlarna åter inläggas under försegling.

2. Lag samma vare, där riksdagsman, som blivit utsedd jämlikt 1 mom., avgått före utgången av den tid, för vilken han blivit utsedd; och skall vid den nya sammanräkningen såsom förut hänsyn tagas blott till de valsedlar, som gällde för den först avgångnes namn vid den sammanräkning, då namnet tilldelades plats i ordningen.

3. Vid förrättning, som i denna paragraf avses, skall Konungens befallningshavande i protokoll upptaga de föreliggande omständigheterna samt vilken på grund därav skall inträda i den avgångnes ställe. Sedan detta protokoll vid förrättningen upplästs, utfärde Konungens befallningshavande omedelbart fullmakt för den sålunda utsedde. Sådan fullmakt skall vara av följande lydelse:

»Sedan» N. N. »blivit utsedd till ledamot av riksdagens andra kammare för» N. N. »valkrets för en tid av fyra år, räknade från och med den 1 januari år — — —,» (eller om den avgångne utsetts först efter fyraårsperiodens början: »för tiden till den 1 januari år — — —,») »men denna plats blivit ledig, har vid förrättning enligt 87 § av lagen om val till riksdagen» N. N. »blivit utsedd att inträda såsom ledamot av nämnda kammare för tiden till den 1 januari år — — —;» (eller om förrättningen hållits före fyraårsperiodens början: »för sagda tid;») »varom detta länder till bevis och fullmakt.» Ort och tid.

4. Finnes i fall, som i denna paragraf avses, å ovan omförmälda valsedlar icke namn å någon, som kan inträda såsom ledamot i den avgångnes ställe, då skall Konungens befallningshavande insända avskrift av protokollet över förrättningen till justitiedepartementet för platsens återbesättande i den ordning, som i 88 § sägs.

Samma lag vare, där fel, som på besvär över den omedelbara utgången av valet förklarats hava förelupit, är sådant, att det ej kan avgöras, vem som bör inträda i den avgångnes ställe.

## 88 §.

Avgår riksdagsman, som utsetts vid förrättning, som i 86 § sägs, före utgången av den tid, för vilken han blivit vald, eller kan av anledning, som i 87 § 4 mom. sägs, plats i viss valkrets ej återbesättas, då skall inför chefen för justitiedepartementet, i närvaro av de i 55 § 4 mom. omförmälda fullmäktige, förrättning företagas för fyllande av ledigheten, i förra fallet så snart ske kan och i senare fallet sedan den inför Konungens befallningshavande jämlikt 87 § verkställda sammanräkningen vunnit laga kraft och avskrift av protokollet över densamma inkommit till nämnda departement. Till ledamot av kammaren i den avgångnes ställe skall utses den, vars namn är det främsta bland de icke förut valdes å rikslistan för det parti, för vilket den avgångne var vald, eller, där denne var vald för flera partier, å rikslistan för det parti, från vilket plats först tilldelades honom.

Avgår sålunda utsedd riksdagsman före utgången av den tid, för vilken han blivit utsedd, skall vid förrättning, som nyss är sagd, i hans ställe till riksdagsman utses den, vars namn då är det främsta bland de icke förut valdes å rikslistan för det parti, för vilket den avgångne var vald.

Vid förrättning, som hålles jämlikt denna paragraf, låter nämnde departementschef föra protokoll.

Departementschefen utfärde omedelbart fullmakt för utsedd riksdagsman. Sådan fullmakt skall vara av följande lydelse:

»Sedan» N. N. »blivit inför chefen för justitiedepartementet» (eller där den avgångne blivit utsedd för viss valkrets: »blivit för» N. N. »valkrets») »utsedd till ledamot av riksdagens andra kammare för en tid av fyra år, räknade från och med den 1 januari år — — —,» (eller om den avgångne utsetts först efter fyraårsperiodens början: »för tiden till den 1 januari år — — —,») »men denna plats blivit ledig, har vid förrättning enligt 88 § av lagen om val till riksdagen» N. N. »blivit utsedd att inträda såsom ledamot av nämnda kammare för tiden till den 1 januari år — — —;» (eller om förrättningen hållits före fyraårsperiodens början: »för sagda tid;») »varom detta länder till bevis och fullmakt.» Ort och tid.

## 89 §.

Finnes vid förrättning, som i 88 § föreskrives, å rikslistan för det parti, för vilket den avgångne blivit utsedd, icke namn å någon, som kan inträda såsom ledamot i den avgångnes ställe, skall den lediga platsen stå obesatt intill dess den vid nytt allmänt val besättes.

## 94 §.

Infaller å söndag eller annan allmän helgdag tid, då anmärkning mot röstlängd, som i 42 § sägs, sist bör framställas eller då åtgärd för talans fullföljande eller bevarande eller åtgärd jämlikt 55 § sist bör företagas, må anmärkningen framställas eller åtgärden vidtagas å nästa söckendag.

Denna lag träder i kraft den dag, då riksdagens beslut, varigenom riksdagen bifallit Konungens förslag till ändrad lydelse av §§ 14, 15, 17—22, 27 och 28 riksdagsordningen, varder i grundlagsenlig ordning hos Konungen anmält; dock att vid utseende av efterträdare åt avgången riksdagsman, som valts enligt förut gällande bestämmelser, dessa fortfarande skola äga tillämpning.

---

Utskottet har i samband härmed till behandling förehått en i andra kammaren av herr *Olsson* i *Kullenbergstorp m. fl.* väckt motion, nr 517, vari hemställts, att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts förevarande proposition.

Beträffande motiveringen för propositionen får utskottet hänvisa till det vid densamma fogade utdrag av statsrådsprotokollet över justitiedepartementsärenden den 11 mars 1932 samt beträffande motiveringen för motionen till densamma.

---

Under senare år hava vid flera tillfällen önskemål framförts om genomförande av sådana anordningar, att fullständig proportionalitet bleve garanterad vid val av ledamöter till riksdagens andra kammare.

Historik.

Redan 1918 års riksdag framhöll i skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om utredning rörande åtgärder, som kunde vidtagas till undvikande av olägenheter, förenade med det proportionella valsättet, behovet av ändringar i valsättet i sådan riktning, att större proportionell rättvisa ernåddes. Härvid uttalades, att frågan om införande av ett utjämningsförfarande, vare sig med tilläggsmandat eller på annat sätt, i detta sammanhang borde undersökas. I överensstämmelse med denna framställning diskuterade sedermera de för verkställande av den begärda utredningen tillsatta proportionalvalsakkunniga i ett år 1921 avgivet betänkande berörda fråga. De sakkunniga uttalade härvid, att två utvägar stode till buds, om man ville ernå en fullt exakt proportionalitet i partiernas representation; antingen kunde riket konstitueras såsom en valkrets, eller ock kunde man bibehålla valkretsindelningen men under kombination med ett utjämningsförfarande av den innebörden, att sedan partisiffrorna för hela riket uträknats, en slutjustering av det totala resultatet, sådant det framginge av de sammanlagda valkretsvalen, ägde rum i syfte att åt varje parti giva dess exakt proportionella andel av andra kammarens sammanlagda medlemssiffra. Vissa betänkligheter uttalades emellertid mot tanken på ett utjämningsförfarande i enlighet med de förslag, som förelagts de sakkunniga till bedömande. Sålunda skulle införandet av systemet med utjämningsförfarande innebära ett understrykande av partimomentet vid de parlamentariska valen. Systemet förutsatte en absolut enhetlighet i partibeteckningar, en uniformering av partiväsendet över hela riket. Även om en dylik uniformering faktiskt vore i det närmaste genomförd, skulle den härigenom för framtiden fastslås. Det kunde ifrågasättas, huruvida den matematiskt exakta partiproportionella representationen vore av den oomtvistliga vikt, att den först och sist måste utan alla

andra hänsyn tillgodoses. Man kunde fråga sig, om de smärre partiernas rätt till absolut exakt representation i hela riket vore så under alla förhållanden be-  
tvingande, som den framstälts. Godtoge man den proportionella grundmaximen  
såsom en dogm, inför vilken alla andra politiska lärosatser förbleknade till be-  
tydelselöshet, vore rätten i fråga uppenbar. Men den bleve det icke, ifall man  
ställde sig på den ståndpunkten, att den proportionella exaktheten icke finge  
genomföras längre, än att den icke utövade en skadlig åverkan på andra det  
politiska livets värden. Tills vidare finge man därför nöja sig med de approxi-  
mationer, som vi redan hade eller som vi med en valkretsförstoring kunde få.  
Man kunde också ställa sig tvivlande gentemot det berättigade i att ett parti,  
som utan någon som helst lokal resonans, genom sammanräknandet av spridda  
små röstsiffror från alla landsändar, nådde fram till nödig representationssiffra,  
kunde utan vidare sägas hava en verklig »rätt» till representation.

Vid 1922 och 1926 års riksdagar framställdes förslag, åsyftande införandet  
av ett utjämningsförfarande vid val till riksdagens andra kammare. Försla-  
gen avstyrktes av konstitutionsutskottet och avslogos av riksdagen. Till stöd  
för sitt ståndpunktstagande åberopade sig utskottet bland annat på proportio-  
nalvalsakkunnigas ovan berörda uttalande. År 1926 anförde utskottet jämväl  
vissa andra synpunkter till stöd för ett avstyrkande, såsom att det särskilt i  
vårt vidsträckta land med dess skiftande lokala förhållanden och intressen  
knappast vore lämpligt, att inom en viss valkrets avgivna röster skulle kunna  
tillgodoräknas en kandidat, som icke uppställts inom valkretsen, samt att den år  
1921 beslutade utvidgningen av valkretsarna och de år 1924 införda bestäm-  
melserna om tre väljarbeteckningar vore ägnade att i viss mån verka till åstad-  
kommande av mera fullständig proportionalitet vid fördelning av partiernas  
mandat vid val till andra kammaren.

År 1927 tillkallade dåvarande chefen för justitiedepartementet tre sakkun-  
niga med uppdrag att verkställa utredning och framlägga förslag i syfte att  
vid val till riksdagens andra kammare tillförsäkra de olika partierna mandat i  
förhållande till deras sammanlagda rösttal. I sitt år 1928 avgivna betänkande  
förordade de sakkunniga, därest åtgärder i ifrågavarande riktning skulle vid-  
tagas, ett system med tilläggsmandat. Enligt detta skulle vid val till andra  
kammaren först 215 platser besättas i de särskilda valkretsarna var för sig och  
i huvudsak enligt gällande regler. Därefter skulle, sedan valresultatet i rikets  
samtliga valkretsar faststälts, återstående femton platser fördelas mellan par-  
tierna på så sätt, att partierna bleve representerade i kammaren i förhållande  
till de totala rösttalen i riket; dock skulle parti, som icke erhållit någon val-  
kretsvis tillsatt plats, icke kunna delta i tävlan om tilläggsmandaten. De  
varje parti tillkommande tilläggsmandaten skulle tillfalla kandidater i valket-  
sar, där partiet hade den i förhållande till sitt rösttal minsta representationen.

Det av 1927 års vallagstiftningssakkunniga utarbetade förslaget upptogs i  
en motion vid 1928 års riksdag, och ett förslag, som i huvudsak anknöt här-  
till, framlades vid påföljande riksdag. Vid båda dessa tillfällen avstyrktes  
motionerna av konstitutionsutskottet under hänvisning till utskottets tidigare  
uttalanden; förslagen avslogos även av riksdagen.

Enligt det i propositionen framlagda förslaget skola av andra kammarens 230 mandat 200 fördelas å de särskilda valkretsarna i enlighet med redan nu gällande grunder, d. v. s. i varje valkrets skall utses en riksdagsman för varje fullt tal, motsvarande en tvåhundra del av rikets folkmängd, dock minst tre riksdagsmän. De 30 återstående mandaten skola erhålla karaktären av riksmandat. För dessa har ett särskilt nomineringsförfarande föreslagits. Varje väljaregrupp, som ämnar uppträda vid valen (parti), skall härom göra anmälan hos chefen för justitiedepartementet. Dylik anmälan skall vara ingiven viss tid före valdagen och vara undertecknad av minst femtio inom riket röstberättigade personer. De partier, som sålunda anmälts, tilldelas skilda nummer i följd från och med 1; tilldelningen av nummer avgöres genom lottning, där ej överenskommelse mellan parterna träffas. Anmälan rörande deltagandet i valet skall innefatta jämväl förslag till rikskandidater för partiet. Över anmälda partier och rikslistor upprättas en förteckning, som kungöres i allmänna tidningarna och, genom länsstyrelsens försorg, i ortstidningar. I anslutning härtill skall enligt propositionen beträffande valets förrättande införas regeln, att valsedel skall upptaga nummer å för valet anmält parti. Under numret uppföras, såsom enligt gällande bestämmelser under väljarbeteckningen, kandidater att väljas inom kretsen. Därjämte kan emellertid å valsedeln angivas ett eller flera av de kandidatnamn, som finnas upptagna å rikslistan för det parti, vars nummer utsatts å valsedeln. Beträffande själva röstsammanräkningen skall enligt propositionen i huvudsak gällande regler bibehållas. Valsedlarna ordnas efter å desamma angivet nummer. Sedan sammanräkning och mandatfördelning ägt rum inom kretsarna insändas protokollen häröver till chefen för justitiedepartementet, vilken i närvaro av tre bland de av riksdagen valda fullmäktige i riksbanken och tre bland fullmäktige i riksgäldskontoret verkställer sammanräkning för besättande av riksmandaten. Härvid sammanlägges det antal röster, som inom hela riket avgivits med anslutning till varje parti, och fastställs det antal platser, som varje parti erhållit inom valkretsarna. De trettio riksmandaten fördelas därefter enligt vanliga regler på rikslistorna, så att varje parti erhåller det antal mandat (kretsmandat och riksmandat), som svarar mot dess totala rösttal i hela riket. Dock är parti, som ej erhållit något kretsmandat, ej berättigat att ifrågakomma vid riksmandaten fördelning.

Förslagets grundlinjer.

Föredragande departementschefen har till stöd för det i propositionen framlagda förslaget bland annat anført, att vid utformningen av ett efter vår tids förhållanden anpassat demokratiskt representationssystem två synpunkter framför andra vore vägledande. Å ena sidan borde representationen vara i sann mening demokratisk, d. v. s. giva uttryck åt de meningsriktningar, som förekomme inom skilda grupper av den enligt grundsatsen om allmän och lika rösträtt bildade väljarekåren. Å andra sidan borde representationens sammansättning erbjuda den kvalitativa styrka, som svarade mot dess ställning i statslivet och de alltmer omfattande och för samfundsförhållandenas gestaltning viktiga frågor, den hade att behandla. En valordnings företräden kunde icke bedömas

Departementschefen.

allenast ur den förra, kvantitativa synpunkten; den måste ock vara så beskaffad, att den tillförsäkrade representationen de bästa möjliga insatser av personlig duglighet och erfarenhet. Att samtidigt tillgodose båda dessa krav framstode som ett av de mest trängande problemen i nutida författningspolitik. Om man från dessa utgångspunkter undersökte de erfarenheter, som vunnits av det gällande valsättet vid valen till andra kammaren, föreläge vissa icke oväsentliga brister. De principer, på vilka valordningen byggde, hade icke blivit följdriktigt tillämpade. De åren 1921 och 1924 i syfte att åstadkomma ökad proportionalitet genomförda reformerna, en genomsnittlig förstoring av valkretsarna och införandet av bestämmelser av s. k. valteknisk samverkan, hade ur nyss angivna synpunkter knappast fyllt sitt ändamål. Totalavvikelserna i mandat vid en jämförelse mellan den faktiska mandatfördelningen och motsvarande fördelning efter partiernas rösttal för hela riket hade vid 1921, 1924 och 1928 års val uppgått till respektive 10, 14 och 10 mandat. Det vore också påtagligt, ehuru det icke kunde siffermässigt uppvisas, att gällande bestämmelser även så till vida vore mindre ändamålsenliga, som de kringskure partiernas — särskilt de mindre partiernas — möjligheter att till sina representanter utse de personer, som ansåges vara mest skickade härför. Med hänsyn härtill framstode en reform, som icke rubbade valsättets huvudgrunder, utan fast mera avsåge att klarare och fastare utforma i valordningens karaktär inneslutna grundsatser, såsom erforderlig.

Vid en undersökning av olika möjligheter att åstadkomma exakt proportionalitet vid mandatfördelningen hade departementschefen stannat vid det system med utjämningsmandat, som betecknats såsom systemet med riksmandat, d. v. s. ett system, där mandaten fördelades genom ett särskilt förfarande, vid vilket partierna uppställde rikskandidater för konkurrensen om de till utjämning avdelade mandaten. De skäl, som anförts mot hittills väckta förslag om utjämningsförfarande, kunde icke, eller i varje fall endast i ringa utsträckning, åberopas mot ett dylikt system med riksmandat. Framför allt torde man genom systemet med riksmandat kunna icke blott ernå säkerhet för den proportionella principens förverkligande utan även stärka representationen ur kvalitativ synpunkt. Enligt den i propositionen föreslagna anordningen, enligt vilken den valtekniska funktion, som enligt gällande system fylldes av partibeteckningarna, skulle tillkomma de partierna tilldelade numren, skulle det omstridda problemet om reglering av rätten till partibeteckningar förlora det väsentliga av sin betydelse. Det hade ofta betonats, att den brist på regler, som för närvarande föreläge på detta område, möjliggjorde inkorrekta manipulationer. Med nu rådande ordning kunde partier begagna sakligt oriktiga eller i varje fall vilseledande partibeteckningar och på detta sätt illojalt utnyttja ett annat partis namn och röstöverskott; tvister mellan olika meningsgrupper rörande prioritetsrätten till viss beteckning kunde ej undvikas. Dessa förhållanden föranledde 1929 års riksdag att begära utredning rörande skydd för partibeteckningar och i anledning härav hava särskilt tillkallade sakkunniga utarbetat förslag i angivet syfte. Det nu föreslagna systemet skulle göra en dylik reglering, som under alla förhållanden erbjöde stora vanskligheter, överflödig. Partibeteckningen, som icke

sällan vore ett missvisande uttryck för vederbörande meningsgrupps karaktär och i varje fall icke klart särskiljde en meningsgrupp från andra, skulle ersättas med ett nummer, vartill komme en hänvisning till rikslistan, som på ett otvetydigt sätt upplyste om den politiska riktning, till vilken väljaren genom att rösta med en viss valsedel anslöte sig. Denna vinst av det föreslagna systemet syntes vara ett av dess icke minst betydande företräden.

En konsekvens av rikslistesystemets införande vore, har departementschefen vidare anført, borttagandet av de bestämmelser, som möjliggjorde s. k. valteknisk samverkan. Dessa bestämmelser hade väsentligen tillkommit på grund av hänsyn till den proportionella rättvisan; man hade velat skapa garantier mot en allt för betydande disproportion mellan rösttal och representation. Bestämmelserna hade dock endast i mycket begränsad omfattning fyllt sitt ändamål. Systemet med karteller, partier och fraktioner medförde emellertid vissa olägenheter. Röster, som avgivits för ett parti, komme i många fall ett annat parti tillgodo, i trots av att detta med all sannolikhet icke beräknats eller i varje fall icke åsyftats av den röstande. Härigenom kunde i själva verket valresultatet förryckas. För flertalet väljare skulle det helt visst te sig naturligare och lämpligare, att ett partis överskottsroster ginge till av partiet utanför kretsen uppsatta kandidater än att de, såsom nu vore vanligt, tillfölle kandidater för ett annat parti inom kretsen.

I motionen II:517 har till stöd för det i densamma framställda avslagsyrkandet bland annat anförts, att avvikelserna i mandat från den proportionellt riktiga mandatfördelningen vid val till riksdagens andra kammare icke vore så betydande, att de kunde utgöra en godtagbar grund för genomförandet av förändringen, som skulle medföra andra och mera allvarliga olägenheter. För riksmandaten skulle tillämpas ett särskilt nomineringsförfarande, som vore ett för vårt valsätt helt och hållet nytt system. Enligt det föreslagna systemet finge väljarkåren ingen möjlighet att inverka på personvalet. Det framlagda förslaget torde i ungefär lika hög grad som officiella valförberedelser främja valapparatusens mekanisering och bidra till att minska väljarkårens möjligheter att göra sina önskemål gällande. Systemet med nummer såsom partibeteckningar förefölle också alltför konstlat. Det ansågs vidare sannolikt, att detta nummersystem kunde få till följd att intresset för deltagande i valen minskades. Det kunde även dragas i tvivelsmål, om det i propositionen föreslagna systemet med riksmandat skulle komma att, djupare sett, göra valresultatet väsentligt rättvisare.

Motion.

Vid prövning av förevarande fråga har utskottet ansett sig böra i första hand till behandling upptaga spörsmålet, om det överhuvud taget kunde anses föreligga behov av någon mera väsentlig omdaning av det nuvarande valsättet.

Utskottet.

Utskottet erinrar, att detta valsätt i princip, om än delvis i annan utformning än nu, infördes i svensk rätt år 1909 i samband med den politiska rösträttens utvidgning till allmän rösträtt. Syftet med det nya valsättet var att åstadkomma en differentiering på sådant sätt, att ej blott majoriteten av väl-

jarna inom en valkrets utan även mera betydande minoriteter skulle kunna erhålla möjlighet att bli företrädare inom riksdagen. Att avsikten med det proportionella valsättets införande icke så mycket var att erhålla en efter exakt proportionalistiska grunder sammansatt representation som fastmer att erhålla en praktiskt användbar metod att förhindra ett eljest möjligt majoritetsförtryck, framgår därav, att valkretsarna ursprungligen erhöilo ett så litet antal representanter, att exakt matematisk rättvisa ej kunde genomföras. Detta förhållande utesluter å andra sidan icke, att valmetoden, inom de angivna gränserna, borde utformas i enlighet med proportionalismens grunder på ett sådant sätt, att de olika partierna finge ett mot deras röststyrka svarande antal representanter. Någon tanke på att utsträcka den proportionella representationsprincipen utöver valkretsen eller att giva partierna i deras egenskap av riksorganisationer ett i förhållande till varandra men av valkretsarna oberoende proportionellt antal företrädare i riksdagen kan icke sägas då hava förefunnits, även om sedermera från extrema proportionalistiska synpunkter sådana krav blivit framställda.

Ej heller den reform av valmetoden, som infördes genom nu gällande vallag av år 1920 och som sedermera undergått vissa ändringar, innebar någon principiell avvikelse från den år 1909 intagna ståndpunkten, om än därigenom ett större antal partier kunde bli företrädare i riksdagen för varje valkrets. Den utvidgning av valkretsarna, som genomfördes, var icke avsedd att vara ett steg i riktning mot riksvalkretsen utan tvärtom att bevara valkretsarna genom att i möjlig grad låta dem sammanfalla med länsområden såsom naturliga enheter för valen, men på samma gång att göra dem sådana, att vid förhandenvarande partiuppdelning det proportionella valsättet skulle med större framgång kunna tillämpas.

Riksdagens hittills intagna ståndpunkt till förevarande spörsmål äger alltså ett fog för sig. En utbyggnad av valsättet i syfte att vid sidan av eller i stället för valkretsarna tillskapa en riksvalkrets av något slag är varken lämplig eller önskvärd och knappast ens ur proportionalismens synpunkt behöfvig. Visserligen kan inträffa, att vid sammanräkning av valresultaten från de olika valkretsarna det ena eller det andra partiet blir inom riket i dess helhet över- eller underrepresenterat, därest resultatet skulle bedömas från den matematiska proportionalismens synpunkt. Men detta förhållande saknar praktisk betydelse, då avvikelserna äro jämförelsevis obetydliga. Utskottet anser i likhet med de proportionalvalsakkunniga, att det kan ifrågasättas, huruvida den matematiskt exakta partiproportionella representationen är av den oomtvistliga vikt, att den först och sist måste utan alla andra hänsyn tillgodoses. Man kan fråga sig, om de smärre partiernas rätt till absolut exakt representation i hela riket är så under alla förhållanden betvingande, som den i propositionen framställts. Utskottet ställer sig på den ståndpunkten, att den proportionella exaktheten icke får genomföras längre, än att den icke utövar en skadlig åverkan på andra värden inom det politiska livet. Det synes utskottet uppenbart, att en sådan utformning av valsättet, att det gynnar uppkomsten och fortvaron av ett flertal småpartier i sina konsekvenser hindrar uppbyggandet av en parlamentarisk



stark regeringsmakt, som från parlamentarisk synpunkt måste anses önskvärd. Därjämte vill utskottet framhålla, att riksdagsordningen själv icke i något hänseende tagit sikte på partierna såsom underlag för representation och än mindre på rikspartier utan blott på valkretsarna och deras olika väljargrupperns fria val av representanter. Utskottet har i detta sammanhang särskilt beaktat, att kandidaterna till riksrepresentanter icke skulle nomineras av valmännen utan av femtiomannagruppen utan särskilt uppdrag från valmännens sida. Valmännen skulle icke heller tillerkännas något som helst inflytande på personvalet vid riksmandatens tillsättande.

Beträffande de formella synpunkterna finner utskottet, som med den avvisande inställning till propositionen, utskottet sålunda intagit, icke haft anledning ingå på någon detaljgranskning, sig likväl böra göra den erinran i fråga om förslagets utformning, att det synes innebära ett betänkligt avsteg från eljest i svensk valrätt gällande grunder, då Kungl. Maj:t nu föreslår, att beträffande de nya riksmandaten samma befattningshavande skall tilläggas justitiedepartementets chef, oaktat han är Konungens politiske rådgivare, som beträffande valkretsvalen nu tillkommer Konungens befallningshavande, och detta dessutom utan att någon som helst besvärsmätt stadgats i fråga om samma departementschefs beslut i hans egenskap av valmyndighet. Även om i Sverige, i motsats till vad annorstädes vanligen gäller, en administrativ eller administrativ-judiciell myndighet sådan som Konungens befallningshavande kunnat utan risk göras till valmyndighet, enär i sista hand regeringsrätten har att pröva besvär över dess beslut, lär detta ingalunda kunna gälla även beträffande en så politiskt betonad och tillsatt ämbetsman som justitieministern i en sittande partiministär. Och om besvärsmätt i fråga om beslut av denne skulle vara utesluten, såsom av den föreslagna lagtexten synes framgå, understrykas därmed än ytterligare betänkligheterna. Redan av anförda skäl synes förslaget icke heller kunna ur formell synpunkt tillstyrkas.

På grund av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

- 1) att förevarande kungl. proposition måtte av riksdagen avslås;
- 2) att riksdagen, vid bifall till vad sålunda hemställts, måtte finna motionen II: 517 härigenom besvarad.

Stockholm den 19 maj 1932.

På konstitutionsutskottets vägnar:

C. A. REUTERSKIÖLD.

---

Närvarande: Herrar *Reuterskiöld, K. J. Ekman\**, *David Bergström*, greve *Spens, G. W. Hansson, Sundberg, Mellén, Larsén, Åkerberg, O. Fredrik Ström\**, *Engberg\**, *Pehrsson* i Göteborg\*, *Anderson* i Norrköping, *Lindmark\**, *Karlsson* i Vadstena, *Fast, Petersson* i Broaryd, *Björck* i Kristianstad, *Brännberg\** och *Lundén*.

\* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

---

### Reservationer:

- 1) av herrar *David Bergström* och *Lundén*, vilka yrkat bifall till Kungl. Maj:ts förevarande proposition;
- 2) av herr *Åkerberg*.